

45

La desafecció envers la política

Joan Majó i Cruzate

Universitat Progressista
d'Estiu de Catalunya (UPEC) és filla d'un
llinatge que no vol que resti desconegut.
Fills i néts de les aspiracions de les classes
populars catalanes del segle XIX, plasmades
en el seu vell lema "Instruïu-vos i sereu lliures, associeu-
vos i sereu forts, estimeu-vos i sereu feliços", fills i néts
de l'esforç de la primavera republicana dels anys trenta
on s'anunciava que "Per damunt de tot, cultura.
Res no quedarà de l'esforç cívic dels nostres dies sense
la pressió d'un ambient que ens porti a tots pels
camins més càlids de la intel·ligència" i fills i néts de
l'antifranquisme social i polític que aconseguí reconstruir
la raó democràtica al nostre país, volem que el llegat del
passat també teixeixi el nostre present cap al futur.

Assessorament lingüístic: Montse Alba
Coordinació de la publicació: Montse Alba

Edita: UPEC
Producció: Primera Impressió
ISBN. 978-84-614-9659-4
DL. B-13479-2011

El contingut d'aquesta publicació pot ser reproduït, sempre que se'n citi la procedència.

Aquest llibre està imprès en paper certificat FSC, Boscos Ben Gestionats, Fonts controlades i fusta i fibra reciclada.

La desafecció envers la política

Joan Majó i Cruzate

doctor en Enginyeria Industrial, ha estat ministre d'Indústria i Energia i és conseller assessor de la Comissió Europea en telecomunicacions i informàtica

Els organitzadors de la UPEC 2010 (Universitat Progressista d'Estiu de Catalunya) m'han demanat una conferència de cloenda de les seves jornades sota un tema que deia: “**Com combatre la desafecció política?**” He acceptat l'encàrrec amb la demanda de canviar el títol per un de més ampli que jo mateix he escollit: “**Crisis, valors socials i desafecció política**”. Voldria, per tant, explicar el perquè de tot plegat.

En primer lloc, ho he acceptat amb gust. Penso que el tema de les actituds de la gent davant dels polítics és un dels més preocupants per al futur immediat. Hi ha una creixent desafecció, gairebé desengany, respecte de la política i els seus actors, i em fa molta por que després d'una desil·lusió respecte dels polítics vingui una desil·lusió respecte de la política i acabi finalment amb una desil·lusió respecte de la democràcia.

Això és molt perillós, perquè com que de la política no se'n pot prescindir, el final d'aquesta història, com ho hem vist en moltes altres ocasions, és sempre el mateix: la debilitació de la democràcia, uns lideratges populistes, un règim autoritari (més o menys maquillat) i normalment un sistema corromput.

6

En segon lloc, he demanat el canvi de títol perquè, més que proposar remeis, com feia pensar el títol original, el que vull fer és una curta anàlisi de les causes de la desafecció. He dit moltes vegades que per combatre una malaltia el més important és descobrir-ne l'origen i, per tant, la meua contribució anirà molt més en aquesta direcció. I si he demanat d'ampliar el títol és perquè penso, i intentaré explicar-ho, que les causes de la desafecció són múltiples i que s'han de buscar en més d'un lloc: en les dificultats i els problemes objectius del moment, en el comportament dels polítics i de les seves organitzacions i també en alguns tics socials d'aquests darrers temps.

Si hagués de fer un resum, abans de desenvolupar-ho amb detall, diria que les causes s'han de trobar, primer, en la sensació d'impotència per resoldre els problemes reals dels ciutadans i en la

priorització d'altres de menys importància; segon, en el comportament egoista, partidista, quan no corrupte, d'alguns polítics i en la reacció dels seus partits davant d'aquests fets; i en tercer lloc, en el creixement de les actituds socials individualistes o de grup que imperen en la nostra societat, per sobre de les de caràcter col·lectiu o solidari. Parlaré de les tres coses, una darrera de l'altra.

1. La impotència de la política, la llunyania dels polítics

Una de les raons clares, i comprensibles, de la desafecció és la percepció de les dificultats que hi ha per tal que es resolguin els problemes. Quan arriba un període de crisi, sigui econòmica, sigui política, o les dues alhora com ara, i es constata com dia rere dia no arriben les solucions, creix l'opinió que la política no serveix per al que hom esperava. És per això que tot període de crisi no resolta castiga fortament tots els polítics i molt especialment els que governen. Aquesta opinió negativa té dos estadis que se superposen. Un de més radical –“són uns incompetents”– i un altre aparentment més benivolent, però segurament més perillós, “són uns impotents”. El primer genera fonamentalment un desig de canviar-los encara

que només sigui per provar sense entusiasme uns altres; el segon provoca una actitud molt més preocupant, la de donar per descomptat que no val la pena ocupar-se de la política.

8 És ben cert que hem tingut recentment a tots els nivells de govern (català, espanyol, europeu i internacional) casos molt clars d'incompetència i això hauria de qüestionar sobretot els procediments d'elecció dels governants i també les formes de seguiment, control, recompensa o refús de les seves actuacions. Però jo em voldria fixar ara més en l'aspecte de la impotència. I per fer-ho agafaré dos exemples de les crisis que en aquests moments vivim: la crisi econòmica i la crisi en les relacions entre Catalunya i l'Estat.

Tant en el cas espanyol com en l'europeu, estem travessant una crisi econòmica profunda i hi ha una sensació molt estesa que els governs no saben com sortir-ne. S'apliquen polítiques contradictòries, en alguns casos sembla com si es fessin provatures, però el resultat és que continuem instal·lats en la crisi. En altres llocs he explicat per què crec que està passant això i no tinc temps ara de repetir-ho. També he dit moltes vegades que no són els governs els que ens han de treure de

la crisi, sinó que és una responsabilitat col·lectiva, però molta gent ho espera tot dels governs i és ben cert que aquests tenen una responsabilitat molt més gran, sobretot per la transcendència de les seves actuacions i per la seva capacitat de lideratge. Mentrestant, no es veu prou clar el camí de sortida i hi ha un descontentament profund sobre l'actuació tant del govern espanyol com de les autoritats europees.

Tinc la sensació que els fets recents han anat calant la impressió que, per sobre de la major o menor incompetència, el que s'està evidenciant és una gran impotència. I crec que aquesta impressió respon del tot a la realitat. Deixeu que ho digui amb dues constatacions que després analitzaré.

Primera: durant els anys anteriors a l'any 2008 les institucions financeres (amb la complicitat passiva de molts governs i la felicitat enganyada de molts ciutadans) van liderar l'economia mundial i amb les seves equivocacions la van portar cap a una crisi, primer del sector i de retruc de tot el sistema. Durant el 2009, la majoria dels governs van reaccionar, van agafar el timó i a costa de forts dèficits van aguantar el cop. I ara, l'any 2010, veiem com qui ha agafat la direcció de la política econòmica

són “els mercats”, ja que tant les decisions del G-20, com de la UE, com dels governs estatals, estan permanentment pendents de les “reaccions dels mercats”.

Segona: els mecanismes institucionals que s’han creat aquestes darreres dècades en l’àmbit europeu i en l’àmbit internacional no són adequats a les necessitats de l’economia globalitzada i per tant no funcionen, amb la consegüent manca d’eficàcia.

- 10 Començo per aquest segon, que és més fàcil d’explicar. Quan l’economia funciona dins de les fronteres d’un país, els mecanismes de l’Estat són els més adequats per assegurar un cert equilibri entre la llibertat econòmica i la vigilància dels interessos col·lectius, que l’Estat té encomanada. El mercat és lliure, les empreses són privades i els ciutadans (com a consumidors i com a treballadors) pacten lliurement preus i condicions. Però l’Estat té uns mecanismes (les lleis) i uns recursos (els impostos) per evitar els abusos i per compensar les desigualtats que crea la llibertat. Així s’ha funcionat durant dos segles. Però en el moment que l’economia s’ha globalitzat (en el cas de la UE totalment, i en l’àmbit internacional parcialment)

s'ha produït un gran desequilibri entre economia "global" (mercats mundials, empreses multinacionals) i política "local" (governos dels estats, lleis nacionals...). En aquesta situació, les forces econòmiques tenen totes les de guanyar burlant les autoritats polítiques locals, i per tant la sensació d'impotència és manifesta.

La reticència dels dirigents nacionals a anar cedint competències a organismes superiors ha agreujat molt (penso sobretot en el cas europeu) aquest desequilibri. Com es pot tenir un mercat únic i una sola moneda i quinze o vint polítiques econòmiques, laborals o fiscals diferents? Tota política en aquestes condicions està condemnada al fracàs i els fracassos posen de manifest la impotència. La combinació de polítiques liberals en l'obertura de mercats i el desig de mantenir les sobiraniaes "nacionals" (és a dir, conservar el poder) ha posat en ridícul l'exercici d'aquesta sobirania, no perquè hagi estat sotmesa a una sobirania política superior, sinó perquè ha estat burlada per la sobirania de les forces econòmiques globals.

El cas més flagrant d'aquest fenomen, i amb això passo al primer dels dos punts anunciats, ha estat l'actual crisi financera i les seves conseqüències

econòmiques i socials. Allà on la liberalització i la desregulació han estat més completes ha estat, sens dubte, en els mercats financers internacionals. S'ha creat un mercat únic entre Nova York, Londres, Frankfurt, Tòquio, Dubai, Singapur... i al mateix temps una llibertat d'inventar nous actius financers d'alt risc, especulant amb deutes i amb futurs. Aquesta etapa boja del capitalisme financer va anar inflant la bombolla fins que l'any 2008 va esclatar i ha provocat que es trobessin en situació de fallida una part important dels bancs de tot el món i que, com a conseqüència, entressin en recessió la majoria de les economies desenvolupades. L'única solució per tal d'evitar el col·lapse total va ser que els governs dels diferents països utilitzessin recursos públics per salvar els bancs i per reactivar les seves economies.

La paradoxa és que per fer això va caldre tirar del dèficit públic i endeutar-se, i a partir de principis del 2010 va començar a sonar l'alarma de l'excés d'endeutament i va aparèixer l'exigència dels "mercats" de no continuar finançant aquells governs que no apliquessin polítiques d'austeritat. Poso sempre la paraula "mercats" entre cometes perquè els mercats no prenen decisions, sinó que qui les pren són els agents que hi actuen, és a dir,

les institucions financeres, bancs i altres organismes similars. La paradoxa indignant que he citat és que són precisament les institucions que van provocar la crisi i van obligar els governs a unes polítiques de despesa i de transferències, les qui ara per protegir els seus interessos, per mitjà d'aquest ens no identificat que en diuen els "mercats", volen i aconseguen que paguin la crisi treballadors, funcionaris, aturats, empreses o pensionistes. És molt clar que gairebé tots aquests col·lectius han de revisar les seves pretensions i acceptar que s'ha d'aplicar una política de més rigor, però el que vull destacar és que en aquests moments no són els governs els que prenen les decisions en política econòmica, sinó que aquestes els vénen indirectament imposades des del món financer. Un govern que redueix el dèficit públic rebaixant els sous i les pensions rep un premi; un govern que intenta regular els mercats financers sap que serà castigat i, per tant, ho ajorna.

En resum, no és estrany que els governs semblin incompetents. Alguns perquè ho són i tots perquè són impotents. Amb això no pretenc pas disculpar-los perquè també ells són els responsables d'aquesta impotència en haver acceptat que la direc-

ció de l'economia mundial se n'anés de les seves mans. Però, en tot cas, la sensació que no fan el que caldria i que moltes de les mesures que prenen són impopulars augmenta la desafecció dels ciutadans.

14

Si fem, ara, una mirada a la crisi política que ha suposat tot el procés d'aprovació del nou Estatut, trobem també una barreja de sensació d'incompetència i d'impotència, que ha generat *emprenya* i una desafecció comprensible i difícil de superar envers els polítics espanyols (que alguns confonen amb Espanya) i també envers els nostres. Tampoc és el moment d'entrar-hi a fons perquè també ja ho he fet en altres ocasions. Sí que vull dir que trobo generalitzada la impressió que quan un procés acaba com ha acabat aquest, amb uns objectius assolits molt inferiors als esperats i amb uns costos molt grans, la gent es pregunta amb raó si tots els problemes ens han vingut de fora o pot ser que hi hagi hagut alguns errors importants per part nostra, en la fixació dels objectius, en l'obtenció de garanties prèvies fiables, en el manteniment de la imprescindible unitat d'acció... Altra vegada estem tocant el tema de la incompetència i la manca de realisme a l'hora de mesurar la capacitat d'èxit. Crec que els polítics

han de proposar projectes engrescadors, que no n'hi ha prou amb la gestió correcta dels problemes de cada dia. La gestió sense projecte desencisa. Però encara pot desencisar més la proposta de projectes tan ambiciosos respecte de les possibilitats reals que estiguin condemnats al fracàs.

No crec que fos aquest el cas del nou Estatut, almenys inicialment. És clar que l'alegre subhasta que es va produir entre els partits al Parlament català el va anar convertint en quelcom cada vegada més difícil d'aconseguir, i així va acabar. No sóc dels que pensen que no s'havia d'haver iniciat el procés. Crec que l'Estatut era i és un objectiu prioritari, malgrat que he expressat algunes disconformitats en alguns moments de la tramitació. Però vull aprofitar el tema estatutari per posar de manifest la sensació (repeteixo, no aplicable a l'Estatut) que sovint els polítics dediquen una gran quantitat d'esforços a projectes que queden molt lluny de les preocupacions dels ciutadans. Els comentaris que he escoltat al voltant meu aquests darrers dies, i que comparteixo en bona part, sobre el contingut del darrer ple del Parlament (aprovació d'una llei –no aplicable– d'ordenació territorial en vegueries i prohibició de les curses de braus) m'han reafirmat en la convic-

ció que molts ciutadans pensen que *“els polítics estan en les seves coses, però no en les que ens preocupen a nosaltres, i per tant que s’ho facin...”*

2. La lluita pel poder, els interessos propis i els del país

16

Un dels comentaris més habituals entre la gent és que als polítics actuals *“els interessa més el poder que no pas el bé del país”*. I la veritat és que el paper de molts partits durant aquests darrers anys sobretot a Espanya, però també en menor grau a Catalunya, ha fet molt difícil contradir aquest comentari. Veure el paper de l’oposició rebutjant pactes, votant en contra de mesures que ells havien proposat anteriorment, o posant entrebancs a actuacions exteriors del govern sobre temes que haurien de ser considerats temes d’Estat, reforça aquesta convicció i retrata aquella frase madrilenya de *“si esto puede debilitar a Zapatero, hagámoslo, aunque pueda ser malo para España”*.

Crec que la preocupació exagerada per l’interès propi o del propi partit i l’obsessió per les conseqüències electorals de cada acció o declaració han conduït a uns comportaments en els quals la

tàctica ha envaït les decisions, han provocat la manifestació de discrepàncies entre grups (fins i tot, en alguns casos, entre partits d'un mateix govern) i han permès espectacles que els ciutadans no han entès de cap manera, i novament han resolt còmodament per la via del *“ja s'ho faran...”*

A tots aquests fets s'ha afegit –i crec que no és casual– el descobriment de casos de corrupció en institucions públiques (sobretot el cas “Gürtel” a València i a Madrid, la corrupció a Mallorca, i l'anomenat “Pretòria” a Catalunya) o en àmbits privats però amb clares derivacions polítiques (cas “Palau”). El pitjor de tots aquests casos no és pas el descobriment que en el món polític hi ha persones corruptes i en el món empresarial hi ha corruptors (malauradament tothom sap que en totes les activitats hi ha gent que roba i estafa...), sinó la manera com els partits polítics hi han reaccionat. Llevat d'algunes excepcions, una concepció errònia del bé del partit i dels seus interessos electorals, els ha portat no pas a fer neteja i prendre mesures internes dràstiques, sinó a negar a vegades amb cinisme les evidències, defensar i protegir alguns dels imputats, reafirmar el seu suport i deixar qualsevol actuació a la resolució

judicial, buscant per altra banda mecanismes per aconseguir endarrerir al màxim aquesta resolució. Això ha fet pensar a molts, tal com he escoltat dir, que *“el corrupte no era tal persona o tal altra, sinó el partit”*, i això converteix el rebuig a unes persones en un rebuig al partit i, a la fi, en desafecció envers la política.

18

S'ha de ser molt curós amb la presumpció d'innocència de les persones, però l'abús interessat que des dels partits s'ha fet d'aquest principi ha generat situacions que desprestigien molt la política. No cal esperar que una persona sigui declarada judicialment un delinqüent per prendre mesures, n'hi ha prou amb què es comprovi que és un pocavergonya. Espero que la passivitat i la indiferència dels ciutadans davant aquest fet (els estudis sociològics diuen que aquesta passivitat és major en les persones que voten partits dels que anomenem de dretes...) no ens acabi portant a una situació com la italiana, en la qual es pot ser primer ministre i mantenir oberts, però aturats, processos judicials per delictes econòmics. En alguna comunitat espanyola ens trobem ja amb casos semblants d'ocultació, negació davant l'evidència, entorpiment de l'acció judicial i parlamentària i continuïtat en els càrrecs. Veurem com

acaba tot això, si acaba, i les seves conseqüències en la desafecció.

3. La llibertat i els drets per sobre dels valors col·lectius

S'ha convertit en un tòpic dir, davant aquest problema, que *“tota societat té els dirigents que es mereix”*. Jo no crec que sigui així, però l'afirmació és prou contundent com per entendre que segurament té una part de veritat. Vull dir que la desafecció envers la política és culpa dels polítics, però no només d'ells. Allò que tan sovint es diu la “societat civil”, i també allò que es defineix com l’“opinió pública”, és en bona part responsable del que està passant.

La progressiva evolució de les darreres dècades cap a una societat benestant, individualista, exigent, intransigent i totalment inclinada a reclamar els seus drets sense fer-se responsable de les seves obligacions ha anat creant un clima en el qual tothom vol que se solucionin els problemes ara mateix, però sense que se li demani la part de col·laboració personal que les solucions impliquen. Tant si es tracta de resoldre un problema d'infraestructures necessàries, però que no se situïn

ni passin a la vora de casa, com si es tracta d'una mesura d'austeritat, però que no l'afecti a ell, la reclamació no va acompanyada de l'acceptació dels costos personals. Passa per davant de tot el dret a buscar i reclamar el benestar personal, o del grup que un representa, per sobre de tot. Això, que sempre ha estat així, s'ha accentuat molt en les darreres dècades amb la intensificació subtil dels corrents de pensament neoliberal i la seva influència sobre els comportaments col·lectius. La manca de solidaritat (que no té res a veure amb la caritat) i d'assumpció de responsabilitats en tasques cíviqes o en la utilització dels béns i serveis públics segur que fa molt més difícil l'acció política i ajuda a crear una opinió de desengany.

Ja que he parlat d'opinió, no vull deixar de fer esment del paper que estan jugant en la desafecció els mitjans d'opinió, tant escrits com audiovisuals. Molts d'ells, massa, han abandonat els principis del rigor en la informació i de la independència en l'opinió i han passat a ser descaradament part de la batalla política, fet que els porta a exagerar, amagar, deformar i, fins i tot, falsejar la realitat amb la finalitat de debilitar uns polítics i enfortir uns altres. Aquest fet ha omplert l'ambient de

petites però constants dosis de verí (algunes no tan petites) que han anat emmetzint l'opinió dels ciutadans respecte dels polítics, en molts casos segurament merescudament, però en molts no. No vull pas exagerar la importància d'aquesta raó. No vull pas semblar que m'apunto a allò de "matar el missatger", però crec que no es pot fer una anàlisi correcta del fenomen sense introduir-hi aquesta dimensió i sense acceptar que també en aquesta àrea caldrà algun tipus de reflexió profunda.

El temps que tenia concedit s'ha acabat i això és una gran raó, i també una excusa, per no poder entrar ara a fer recomanacions. Ja sé que moltes poden sortir directament del diagnòstic, i cadascú té el dret i l'obligació de fer-ho. Jo no en defujo pas. Ho faré en la primera ocasió que tingui, perquè estic francament patint per la salut de la democràcia que tant ens ha costat construir.

Consell Social

- Comissions Obreres - CCOO
- Unió General de Treballadors - UGT

- Fundació Josep Irla
- Fundació l'Alternativa
- Fundació Nous Horitzons
- Fundació Rafael Campalans
- Fundació Cipriano Garcia
- Fundació Josep Comaposada
- Fundació Catalunya Segle XXI
- Fundació Pere Ardiaca
- Fundació Ferrer i Guàrdia
- Fundació La Fàbrica
- Fundació Terra
- Ateneus Laics
- Cooperació
- Entorn SCCL
- Escola Lliure El Sol
- Món-3
- SOS Racisme

- Acció Escolta de Catalunya
- Acció Jove - Joves de CCOO
- Associació Catalana per la Pau
- Associació de Joves Estudiants de Catalunya - AJEC
- Associació d'Estudiants Progressistes - AEP
- Avalot
- Casals de Joves de Catalunya
- Col·lectius de Joves Comunistes - CJC-Joventut Comunista
- ESPLAC - Esplais Catalans
- Estudiants en Acció
- Joventut Socialista de Catalunya
- Joves d'Esquerra Verda - JEV

- Associació Catalana d'Investigacions Marxistes
- Càtedra UNESCO de Sostenibilitat de la UPC
- Coordinadora per a la Memòria Històrica i Democràtica de Catalunya
- Sin Permiso
- Suburbe-Associació Cultural Estenent el Desastre
- DeBarris sccl

Ponències 2010

Les solucions passen per l'esquerra

Amb la col·laboració de

